

Muži a vzdělávání

Spolufinancováno
Evropskou unií

To je
rovnost

Úřad vlády České republiky

Na souvislosti genderu a vzdělávání lze nahlížet z řady perspektiv. Škola je spolu s rodinou klíčovou institucí, v níž dochází k socializaci, osvojování si norem a očekávaných rolí ve společnosti. Tento policy brief poukazuje na dvě klíčová témata, a to na chlapce jako žáky a na muže jako učitele v tradičním českém systému vzdělávání na státních školách.

Pracovní skupina muži a rovnost žen a mužů Rady vlády pro rovnost žen a mužů:

Nina Fárová (Sociologický ústav AV ČR) **a kol. (2024).**

Policy brief byl vytvořen na základě policy paperu Muži v systému vzdělávání.

Kde ve školách hledat gender

Stávající stav vzdělávacího systému není z mnoha hledisek, včetně genderového, zcela optimální. Změnit jej je přitom žádoucí **pro všechny aktéry: žactvo i vyučující**. Především mateřské a základní školy lze označit za feminizované instituce (tj. instituce s vyšším počtem žen než mužů). Předpokládá se, že nedostatek mužů ve školství negativně ovlivňuje úroveň vzdělávání. Tento fenomén, který se odborně nazývá genderová horizontální segregace, má jistě určité problematické a negativní souvislosti a důsledky. Nelze však jednoduše říci, že za všechny problémy českého vzdělávání může převaha žen nad muži v tomto oboru.

Stávající **uspořádání genderových vztahů** mezi chlapci a muži na jedné straně a dívkami a ženami na straně druhé naznačuje, že mužství je nadřazeno ženství. Mužství a ženství, jako dvě jasně oddělené kategorie, určují taky jaké chování je „(ne)vhodné“ a „(ne)tolerovatelné“ pro žactvo a učitelský sbor. Tyto typy nerovných genderových vztahů ve školství však zastírají reálné problémy, které s sebou nesou nerovnosti mezi chlapci a dívkami.

Z(ne)výhodnění chlapců ve vzdělávacím systému

Z hlediska rovnosti žen a mužů je třeba se zaměřit nejen **na stereotypní obraz zlobivých kluků a poslušných dívek**, ale soustředit se také jak na neúspěšné chlapce a dívky, tak i na premianty a premiantky. Problém chlapců s horšími studijními výsledky či nižším vzděláním je známý obraz nedostatků (nejen) českého standardního vzdělávacího systému. Poslední mezinárodní průzkum PISA (2022) ukázal, že si chlapci vedli lépe v matematické gramotnosti, dívky naopak vynikaly v oblasti čtenářské gramotnosti. Chlapce obecně najdeme jak na špici vzdělanostních výkonů, tak mezi těmi, kteří vypadávají ze vzdělávacího systému dříve a končí s nízkým formálním vzděláním.

Průměrné výsledky žactva ve věku 15 let v matematické, čtenářské a přírodovědné gramotnosti (2022)

Žactvo, které předčasně ukončilo povinnou školní docházku (školní rok 2021/2022, absolutně)

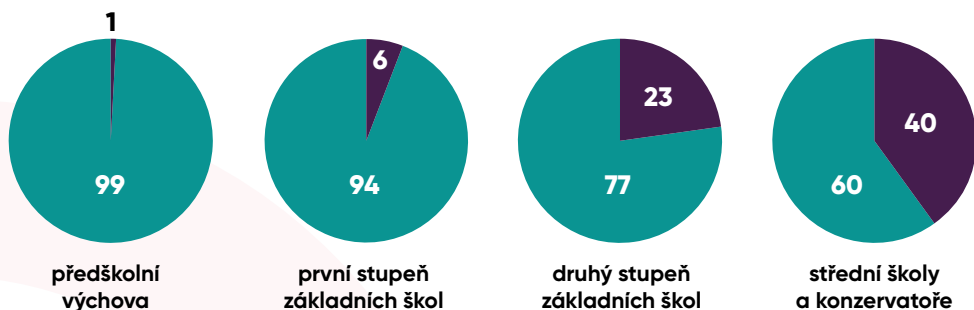
Ve veřejných debatách i některých návrzích politik se setkáme s postoji, že chlapcům chybějí ve školství mužské vzory nebo že zejména pedagožky protežují stereotypně „ženské“ jednání (poslušnost, píle, pečlivost či disciplína). Školní prostředí tak preferuje a oceňuje hodnoty a vzorce chování, které si již v rámci dětství a dospívání ve větší míře osvojují dívky. Mohlo by se zdát, že tradiční model více vyhovuje části žactva (častěji dívkám), zatímco druhé části naopak nevyhovuje a škodí (častěji chlapcům). V Česku však nemáme spolehlivé výzkumy, které by tuto teorii potvrdily, a **realita je složitější**. Vstupují do ní např. i socioekonomické podmínky dětí, potažmo jejich rodin.

Výzkumy z českého prostředí naznačují, že vyšší míra tolerance přestupků u chlapců spolu s vyšší mírou svobody či menší kontroly podporuje společenskou představu mužské soutěživosti a konkurenceschopnosti oproti ženské poslušnosti a pečlivosti. To ovlivňuje **volbu oboru a stupeň dalšího vzdělávání s vyhlídkou uplatnění na trhu práce**. Standardní škola často posiluje tuto genderovou stereotypnost, příliš nemotivuje a nevede mladé lidi k překračování těchto hranic, co do volby předmětů, oborů či povolání. Chlapci pak z toho jako souhrnná kategorie těží, jelikož napříč obory i vzdělanostními kategoriemi mají v dospělosti vyšší platy. „Znevýhodnění“ části chlapců v rámci vzdělávacího systému tedy nutně neznamená jejich horší postavení na trhu práce, resp. nízké finanční ohodnocení.

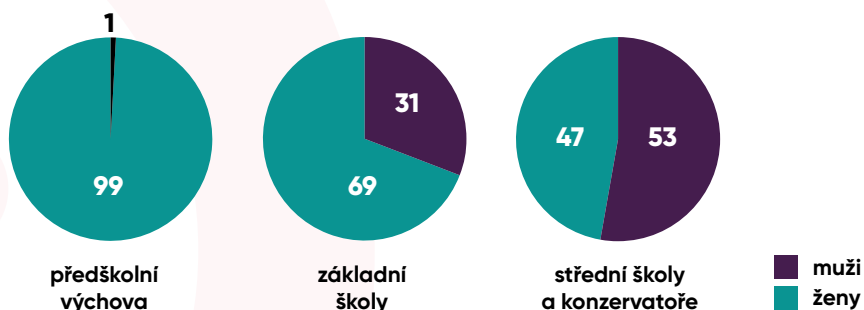
Muži jako učitelé

V mateřských školách tvořili muži v roce 2023 jen **1 % vyučujících, na prvních stupních základních škol** se nacházelo pouze **6 % pedagogů**. Jde o dlouhodobý trend. Příčin nízkého zastoupení mužů na nižších úrovních vzdělávacího systému je řada, včetně genderově konzervativnějšího nastavení Česka v porovnání se západní Evropou. Zatímco role ženy je stále primárně spojována s mateřstvím a péčí, role muže naopak s živěním rodiny prostřednictvím výkonu dostatečně finančně ohodnoceného povolání. Genderově stereotypní vnímání role ženy a muže pak směřuje dívky a chlapce do odlišných oborů, a tedy i do jiných konkrétních povolání a profesí.

Vyučující v regionálním školství (2023, v %)

Vedení regionálního školství (2023, v %)

Učit v (mateřské a základní) škole je i nadále často **vnímáno jako „ženská práce“** a ženy jsou považovány za lépe vybavené pro péči o dítě. To vytváří určitou společenskou bariéru pro vstup mužů jako pedagogů do nižších stupňů vzdělávacího systému, protože povolání učitele zde není vnímáno jako dostatečně vhodné či prestižní pro muže. Zároveň ale platí, že muži, kteří vykonávají pedagogickou profesi, **převažují ve vyšších pozicích a dosahují v průměru vyšších výdělků**. Fungují zde jakési neformální kvóty a skleněný výtah, který muže vynáší do vyšších pozic. To je projevem nejen genderového znevýhodnění žen, ale v některých případech i projevem diskriminace. Řadoví učitelé jsou totiž na stejné pracovní pozici při stejné délce praxe často lépe placeni než jejich koleyně.

Nízké zastoupení mužů na základních, případně i středních, školách je veřejností v Česku vnímáno jako problém. V této souvislosti je možné se setkat se značně zjednodušujícím předpokladem, že být mužem automaticky znamená být dobrým učitelem. Nebo že každý muž do školství přináší něco zcela jiného, než nabízí ženy, které už v něm jsou.

Co s tím dál?

Znevýhodnění chlapců nebo dívek ve vzdělávání, nedostatečná genderově citlivá výchova či rovné šance při následném uplatnění na trhu práce představují problémy, které vyžadují **komplexní přístup specifický pro učitelskou profesi**. Ten by měl být založen na intersekcionálním základě, který bere v úvahu nejen genderové vztahy, ale i další sociální faktory. Může se jednat např. o socioekonomické zázemí, barvu pleti, mateřský jazyk, zdravotní stav, vztahovou orientaci či zkušenost s násilím. Analýzy, které by se věnovaly vícero vlivům, jsou v naší společnosti zatím ale spíše ojedinělé. I když škola často reprodukuje vžitě kulturní představy a z nich vyplývající nerovnosti, **nemůžeme vzdát snahu utvářet vzdělávací systém** tak, aby byl spravedlivý, inkluzivní a otevřený změnám.

Doporučení

Co může dělat stát?

- Podporovat a sledovat genderovou rovnost v rámci výkonu učitelské profese.
- Naplňovat principy rovnosti žen a mužů obsažené ve Strategii vzdělávací politiky do roku 2030.
- Reflektovat problematiku genderu a téma rovnosti žen a mužů při revizi rámcových vzdělávacích plánů.
- Naplňovat relevantní opatření z kapitoly Poznání Strategie rovnosti žen a mužů na léta 2021–2030.

Co můžou dělat vzdělávací instituce?

- Posilovat vnímavost a citlivost k genderovým otázkám ve výuce na školách – formovat obsah výuky tak, aby podporoval a rozvíjel vědomí genderové rovnosti a nepřispíval k udržování genderových předsudků a stereotypů.
- Zvyšovat citlivost k problematice genderu při přípravě na učitelskou profesi a při jejím vykonávání.
- Respektovat individualitu ve výchově i školství, rozvíjet schopnosti dětí bez ohledu na jejich původ a předpokládané genderové role.

- Podporovat a motivovat chlapce k volbě genderově nestereotypních studijních a kariérních drah.
- Reflektovat problematiku genderu a téma rovnosti žen a mužů při revizi školních vzdělávacích plánů.

Co může dělat akademický a neziskový sektor?

- Realizovat výzkumy zaměřené na nebo zohledňující specifické postavení chlapců v českém vzdělávacím systému.
- Nadále šířit osvětu o genderově citlivém vzdělávání a nabízet služby, které nejsou pokryty českým vzdělávacím systémem.

**Seznam zdrojů
a více informací**

Tento policy brief

je součástí balíčku pěti dokumentů, které se zaměřují na různé aspekty genderové rovnosti s důrazem na muže.

Policy brief muži a moc ve veřejné správě

Policy brief muži a násilí

Policy brief muži a otcovství

Policy brief muži a vzdělávání

Policy brief muži a zdraví

Policy briefy vznikly na půdě **Pracovní skupiny muži a rovnost žen a mužů**, která je jedním z poradních orgánů **Rady vlády pro rovnost žen a mužů**. Rada, stálý poradní orgán vlády, se věnuje vytváření rovných příležitostí pro ženy a muže. V obou orgánech zasedají odborníci a odbornice z řad státní správy, akademické sféry či neziskového sektoru.

Funkci sekretariátu Rady vlády pro rovnost žen a mužů zajišťuje **Odbor rovnosti žen a mužů** Úřadu vlády ČR. Odbor se také věnuje tvorbě a vyhodnocování vládních politik a opatření pro zlepšení situace v oblasti genderové rovnosti na celostátní úrovni. V této souvislosti zejména sleduje naplňování Strategie rovnosti žen a mužů na léta 2021–2030.

**Pracovní skupina muži
a rovnost žen a mužů**

**Webové stránky
To je rovnost**

